

LİBERTERYEN DÜŞÜNCEYE YÖN VEREN ÜÇ DÜŞÜNÜR: AYN RAND, ROBERT NOZİCK VE MURRAY N. ROTHBARD

Metehan BEKLEVİŞ¹

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gölpaazarı MYO, ORCID ID: 0000-0002-9184-0851

ÖZET

Liberteryenizm denildiğinde akla ilk gelen düşünürlerin Ayn Rand, Robert Nozick ve Murray N. Rothbard olduğunu söylemek gerekir ve üçü de hak kuramına katkı sunmuşlardır. Liberteryenizm içerisinde kendi aralarında görüş ayrılıkları bulunsa da hatta birbirlerinden haz etmeseler de liberteryenizmin teorik altyapısını ve ortak noktalarını ifade ederken yukarıda adı geçen üç düşünür tarafından temelde liberteryenizmin içerisinde yer aldıkları için kısaca bu düşünürlerle özgürlük açısından değinilmesi konunun daha iyi şekilde anlatılmasına yardımcı olacaktır. Liberteryenizmi oluşturan düşünceler genel itibariyle birbirlerinden ayrılmış gibi gözükseler de temelde bireyin özgürlüğünü önceler. Çalışmada liberteryenizme yön veren Ayn Rand, Robert Nozick ve Murray N. Rothbard'ın ortaya koymuş olduğu temel düşünceler incelenecektir.

Her ne kadar kendisi kabul etmese de Ayn Rand en ünlü liberteryen olarak görülür. Liberteryen görüş içerisinde olmadığını hatta liberteryen görüşü reddettiği yönünde beyanları bulunmaktadır. Buna rağmen Ayn Rand, birçok kişiyi liberteryen düşüncelerle tanıştırdığını söylemek mümkündür. Ayn Rand, devleti zorunlu bir kötülük olarak görür ve zor kullanma gücünün tek elden toplanması noktasında devletin var olması gerektiğini ifade eder. Robert Nozick, her ne kadar anarşist düşüncelere sahip olsa da devletin meşruluğunu sınırlı bir şekilde kabul etmesiyle diğer anarşist düşünürlerden ayrıldığını belirtmek gerekir. Nozick'in oluşturmuş olduğu teorisinin merkezinde akıl ve bireysel haklar yer almaktadır. Rothbard ise, devleti kaçınılması gereken bir kötülük olarak görmüş olup, "En Büyük Devlet Düşmanı" olarak anılmaktadır. Rothbard'a göre insan özgürlüğü kısıtlanması durumunda sosyal bir varlık olma özelliğini geliştiremeyeceğini belirtir. Tam anlamıyla amacı özgürlüğü elde etmektir.

Yukarıda kısa görüşleri belirtilen Rand, Nozick ve Rothbard farklı yaklaşım tarzlarıyla liberteryen düşünceye yön veren düşünürler olarak kendilerini göstermektedirler. Çalışmanın amacı genel bir çerçeve halinde üç düşünürün fikirlerini ele alarak liberteryen düşünceye sunmuş oldukları katkıları irdelemektir.

Anahtar Kelimeler: Liberteryenizm, Ayn Rand, Robert Nozick, Murray N. Rothbard

1.LİBERTERYENİZME YÖN VERMİŞ DÜŞÜNÜRLER

Liberteryenizm denildiğinde akla ilk gelen düşünürlerin Ayn Rand, Robert Nozick ve Murray N. Rothbard olduğunu söylemek gerekir ve üçü de hak kuramcısıdır (Barry, 2013: 267; Yaman 2013: 102). Liberteryenizm içerisinde kendi aralarında görüş ayrılıkları bulunsa da hatta birbirlerinden haz etmeseler de liberteryenizmin teorik altyapısını ve ortak noktalarını ifade

ederken yukarıda adı geçen üç düşünür tarafından temelde liberteryenizmin içerisinde yer aldıkları için kısaca bu düşünürlere özgürlük çerçevesinden değinilmesi konunun daha iyi şekilde anlatılmasına yardımcı olacaktır.

2.AYN RAND

Her ne kadar kendisi kabul etmese de Ayn Rand en ünlü liberteryen olarak görülür. Liberteryen görüş içerisinde olmadığını hatta liberteryen görüşü reddettiğini söylemek gerekir. Kendisini liberteryen olarak tanımlayanlar ise “kapislere tapıcı sübjektivistler” ve “korkunç, tiksindirici insanlar” olarak tasvir ettiğini ifade etmek gerekir (Brennan, 2015:49). Rand, kendisini objektivist olarak görür ve felsefesine objektivizm adını verir. Objektivizmi hem inşa eder hem de hayatında uygulayarak yaşar. Rand bu felsefesi ile düşünme eylemini gerçekleştirenlere karşı kendi içerisinde tutarlı, rasyonel ve dürüst bir yaşam tarzı sunmaya amaçladığını ifade eder (Yaman, 2013: 117). Objektivizmin ana fikrine bakılırsa; realitenin insan aklından ya da dünyayla alakalı inançlarından bağımsız olarak var olduğunu, bireysel insanlar kendi aydınlanmış öz-çıkarlarını takip etme ahlaki yükümlülüğüne sahiptir ve sadece *laissez-faire* kapitalizmi insanın objektif doğasıyla bağdaşabileceğini gösterir. Rand’ın dışında bazı liberteryenler de insanın yani bireyin yegâne ahlaki görevinin öz-çıkarlarını takip etmek olduğu konusunda hem fikir olduklarını söylemek mümkündür (Brennan, 2015: 50).

Rand, kapitalizmin gerekçelendirilmesi konusunda bir bütün şekilde ekonomik yaklaşım sergilenmesinin reddini *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal* (Capitalism: The Unknown Ideal) adlı eserinde gerçekleştirir. Rand: “*Kapitalizmin ahlaki gerekçelendirmesi, insanın rasyonel doğasıyla uyumlu olan tek sistem olduğu, insanın insan olarak hayatta kalmasını koruduğu ve başlıca ilkesinin adalet olduğu gerçeğinde yatar*” (Ayn Rand'dan aktaran Barry, 2013: 283). Rand’a göre, ekonomiye bakış açısı olarak dağıtımcı bir bakış açısı, kapitalist sistemin etkinliğini ortaya koysa da, eğer akıl, bilgi, haklar ve insan doğası üzerine kurulmamışsa kusurlu olduğunu dile getirmek gerekir (Barry, 2013:283).

Ayn Rand, birçok kişiyi liberteryen fikirlerle tanıştıran kişidir. Kısaca Jason Brennan’a göre Rand’ın liberteryen görüşü yansıttığı fikirlerine bakacak olursak;

- Bireyler kendi hayatları için sorumluluk üstlenmelidir, diğerlerinin gayretleri üzerindeki parazitler olarak yaşamamalıdır.
- Başkalarına karşı karşı güç kullanmayı başlatmamalıdır.
- Üretkenlik ve yaratıcılık önemli ahlaki erdemlerdir.
- Karakter bütünlüğü- kişinin kendisine sadık kalması- iyi hayatın gerekli bir parçasıdır.
- Bizim her birimiz mutluluğu takip etme hakkına sahiptir. Başkalarına hizmet etmek için doğmayız.

Ayn Rand’a göre devlet, parazitliğin ve asalaklığın en gelişmiş şekli olsa da zor kullanma gücünün tek elde toplanması gerektiği için zorunlu bir yapıdır. Rand devleti tıpkı Weber’in devletinde olduğu gibi bir alanda zor kullanma tekeline sahip otoriteye sahip yapı olarak tanımlar ve devleti yalnızca hakların müdafaa edilmesi ve sözleşmelerin uygulanması ile sınırlandırıldığını ifade eder (Yaman, 2013: 126). Rand, devleti her ne kadar zor kullanma tekeline sahip yapı olarak tanımlasa da devletin gönüllü vergilerle finanse edilmesini gerektiğini söyler. Devlet, gönüllü ortaklık türüdür ve tüm sözleşmelerin oluşturmuş olduğu genel hukuk sisteminin maliyetlerini karşılamak için ücret içereceğini de ifade eder (Barry, 2013: 287).

3.ROBERT NOZICK

Robert Nozick, *Anarşi, Devlet ve Ütopya* adlı eserine şu şekilde başlamıştır: “*Bireylerin hakları vardır. Hiç kimsenin veya hiçbir grubun (haklarını ihlal etmeden) onlara yapamayacağı şeyler vardır*” (Nozick, 2006: 21). Bu hakların korunabilmesinin ise sadece minimal yani sınırlı devlette mümkün olabileceğini, daha fazla haklara sahip devletin ise gayrı meşru bir devlet olacağını ifade etmiştir.

Robert Nozick, her ne kadar anarşist gelenek içerisinde yer alsa da onlardan devletin meşruluğunu sınırlı ölçüde kabul etmesiyle ayrıldığını belirtmek gerekir. Nozick, devletin bütünüyle değil ancak önemli bir oranda ortadan kaldırılabileceğini savunan görüşleri, anarko-kapitalizmin dışında minimalizm ile anarşizmin bileşimiyle oluşturulmuş olan *minarşizm* ya da *sınırlı devlet liberteryenizmi* olarak adlandırılan özgün bir biçimde ele almıştır (Tok ve Koçak 2013: 427).

Nozick liberteryen düşünceye akıllıca ve özgün bir şekilde katkılar sağlamıştır. Sosyal adalete ve Marksist sömürü teorilerine yönelik saldırıları ve bir piyasa mübadele sürecinin kapitalizmle sosyalizm arasında tarafsız olduğunu göstermesinin yanı sıra hakların dokunulmazlığına ve bireylerin ayrılığına yapmış olduğu vurgu, liberteryenizmin Hayekçi bir muhafazakârlığın içerisinde sıkışmasına engel olduğunu söylemek gerekir. Nozick’in ahlak felsefesi, bireylerin eylemlerine yönelik yan sınırlamalar ile insanların birbirlerine karşı ne yapıp ne yapamayacaklarını kesin bir şekilde teorisi içerisinde yer vermektedir. Buna göre, insanlar kendi aralarındaki ilişkilerinde güç kullanamaz ya da hile yapamazlar. Yani insanlar, bireyin etrafında sınır çizgileri olarak işleyen haklara sahip olduğu görülür (Barry, 2013: 290).

Nozick, Locke ve Kant’ı takip ederek akli ve bireysel hakları, oluşturmuş olduğu teorisinin temel merkezine koyduğunu söylemek gerekir. Nozick’in dağıtımcı adalete getirmiş olduğu eleştirinin de temel sebebi olarak bireysel haklara yapmış olduğu vurgudur. Devlet teorisinden adalet teorisine birçok alanda bir başlangıç ilkesidir ve Nozick’in kurgusunun anlaşılmasında en temel çıkış noktası olduğu görülmektedir (Beriş'ten aktaran Yaman, 2013: 107).

Nozick’in siyaset felsefesinde hakların temelini Locke’un ve Kant’ın fikirlerinden yararlanarak oluşturduğu yukarıda ifade edilmiştir. Hakların felsefi temeliyle alakalı olarak düşünceleri şu şekilde ifade etmiştir:

“Ahlâk teorisinin onun temelini oluşturan şeylerin tam bir ifadesi de dâhil olmak üzere ahlâkî arka planın tamamıyla doğru bir şekilde ifade edilebilmesi için kapsamlı bir takdim gerekmektedir ve bu başka bir zaman yerine getirilecek bir vazifedir. Bu vazife öylesine hayati öneme sahiptir ki (gerçekleşmemesi büyük bir boşluk doğurmaktadır), bizim burada, *Second Treatise*’inde tabiat kanununun statüsü ve temeli konusunda tatmin edici bir açıklama getirmekten çok uzak olan Locke’un saygı gören geleneğini takip ettiğimizi söylemek pek fazla bir rahatlama getirmiyor”(Nozick 2000: 37).

Nozick, burada Locke’un ortaya koymuş olduğu doğal haklar anlayışını, yani kendinin ve mülklerinin sahibi olmayı benimsemekle beraber, Locke’un doğal hukuk içerisinde getirmiş olduğu temellendirmeyi uygun olarak bulmadığını ifade eder. Nozick, hakları temellendirme

noktasında kendisi tam bir çerçeve ortaya koymayarak belirsiz ve dağınık şekilde hareket ettiğini söylemek mümkündür. Nozick doğal hakları benimsemesine rağmen bu hakların temeli noktasında ise klasik referans olarak doğal hukuk yerine Kantçı ilkeyi esas aldığını belirtmek gerekir. Nozick kendinin sahibi olma hakkını Kant'ın “*insanlara sırf araçlar olarak değil, kendinde ve diğerlerinde amaçlar olarak muamele et*” kategorik buyruğundan türetiyor ya da bu ilkenin gereği olarak ele alıyor görünmektedir. Ancak Kantçı ilkedeki kendisinin sahibi olma doğal hakkının nasıl türemiş olduğunu açıklamadığı görülmektedir (Uslu, 2007: 211).

Eyleme getirilen yan sınırlamalar temelde Kantçı ilkeyi yansıtmaktadır. Bu ilkeye göre, bireyler sadece araç değil aynı zamanda amaçlılar. Rızaları olmadan başka amaçların gerçekleştirilmesi için kurban edilemezler ya da kullanılamazlar. Bireyler dokunulmazdır” (Nozick 2000: 64).

Nozick'in hakları ele alış biçimine bakıldığında bireyleri diğerlerine karşı davranışının sınırlarını çizen ahlaki yan sınırlamalar olarak ele aldığını söylemek gerekir. Haklar bireylerin etrafında kendi rızaları dışında aşılamayacak bir özgürlük alanı oluşturur ve diğerlerinin bu sınırlar diğer bireylerin davranış sınırlarını da ifade eder. Nozick, hak ihlallerinin olabildiği kadar en alt seviyeye indirilmesinin temel hedef olduğunu belirtir. Ancak böyle bir hedefe ulaşma noktasında herhangi bir kişinin hakkının ihlal edilmesi gerektiğini söyler (Nozick'ten aktaran Uslu, 2007: 211). Herhangi birinin hakkının diğer bireylerin haklarının ihlal edilmesini engelleyebilir. Nozick, bu ifadesini şu şekilde örneklendirmiştir:

“Şehrin bir bölümünde sağa sola saldıran, insanları öldüren, yakıp yıkan bir kalabalık, orada yaşayan insanların haklarını ihlal ediyor demektir. Bu nedenle, herhangi birisi, bu kalabalığın işlediği bir suçla hiçbir ilgisi olmadığı halde bir başkasını cezalandırmayı haklı göstermeye çalışabilir. Buna gerekçe olarak da, bu masum insanın cezalandırılmasının, diğerlerinin daha büyük hak ihlallerini engelleyeceğini, böylece toplumdaki hak ihlallerinin asgariye indirileceği öne sürülebilir” (Nozick, 2006: 61-62).

Nozick'e göre haklar aşılmasına izin verilmeyen ahlâkî yan sınırlamalar olarak ele alındığında böyle bir hak ihlali mümkün olmayacağını ifade etmek gerekir (Nozick, 2006: 62).

Nozick'in en önemli meselesi devlettir. Siyaset felsefesi ahlak felsefesi tarafından kısıtlanmış ve sınırlanmış olduğunu, devletin yan sınırlamalarla uyum içerisinde hareket ettiğini ispat etmeye çalışmıştır. Nozick haklar teorisine uygun bir devlet teorisi vermektense ziyade genel bir devlet tanımı vererek açıklar: “*Devlet, baskıcı güç tekelini elinde bulunduran ve bedavaya koruma sağlayan bir örgütlenmedir.*” Bu tanıma göre devlet iki yönden hak ihlalini bünyesinde içerir: Ahlak yasası içinde kalacak bireylerin kendi savunmalarını sağlama hakkı engellenir ve bunun için ödeme yapmayanlara hizmetin sağlanması mutlaka yeniden dağıtım içerdiği görülür. Nozick'in yapmış olduğu bütün girişim, eğer devlet bir devlet gibi hareket ederse hakları ihlal etmek zorunda olduğu ve bunu yapmazsa onun genel tanımına göre devlet olamayacağı gerçeğiyle gölgelendiğini belirtmek doğru olacaktır (Barry, 2013: 294).

Genel olarak Nozick'in ortaya koyduğu düşünceleri özetlemek gerekirse, modern liberal refah devletinin çeşitli programları yalnızca verimsiz ve yetersiz yönetildikleri için değil, aynı zamanda böyle bir devletin vatandaşlarını köle yaptıkları için de ahlak dışı olduğunu vurgulamaktadır. Aslında, ahlaki olarak gerekçelendirilebilecek tek devlet türü, Nozick'in *minimal devleti* olarak ifade edilir ve bu da klasik liberal siyaset teorisi düşüncesinin “gece

bekçisi” olarak tanımladığı devlettir. Devleti, bireyleri polis ve askeri kuvvetler aracılığıyla güç, dolandırıcılık ve hırsızlıktan koruyan ve mahkemeleri yöneten ancak başka hiçbir şey yapmayan bir hükümettir. Özellikle, böyle bir devlet vatandaşların ne yediğini, içtiğini veya sigara içmesini düzenleyemez çünkü birey kendi sahip oldukları bedenlerini uygun gördükleri şekilde kullanma haklarına sahiptir. Devlet, bireylerin yayınladıklarını veya okuduklarını kontrol edemez çünkü bu, kendi sahip oldukları emekleriyle edindikleri mülkü kullanma haklarına müdahale edemez (Feser, t.y.). Buradan anlaşılacağı üzere Nozick’in genel görüşü bireyleri kısıtlamaya yönelik devlet eylemlerini kısıtlamaktadır ve bunun gerçekleşmesini de minimal devlet adı verdiği devlette mümkün olabileceği görüşünü savunduğu görülmüştür.

4.MURRAY N. ROTHBARD

Liberteryenizmin kurucularından sayılan Murray N. Rothbard, devletin kaçınılması gereken bir kötülük olduğunu ifade etmiştir. Rothbard’ın *For A New Liberty* adlı kitabına önsöz yazan Llewellyn H. Rockwell tarafından “En Büyük Devlet Düşmanı” olarak tasvir edilmiştir (Yaman, 2013: 131). Mises’den çok etkilenmiş olmasına rağmen ondan iki alanda ayrıldığını söylemek gerekir. Praksolojik analizi, devleti reddetmek için genişletir ve Mises’in etiğinin ve politikasının subjektivizmine ve bilişselci olmayışına karşı çıktığı görülür. Rothbard bir mübadele felsefesinin temelinde, mülkiyet haklarının meşruluğuna dair bir etik teorinin yatması gerektiğini ve mülkiyet iddialarının doğrulamasının, yönetimin kararından bağımsız olması gerektiğini savunur. Rothbard’ın da benimsediği praksiyolojik metoda göre, insan eylemleri mübadelelerden oluşur. İktisat her şeyden önce mübadele (catallactics) bilimidir. Mises gibi Rothbard da her eylemi mübadele olarak gördüğünü ifade etmek gerekir. Praksiyoloji ile ilişkili olarak mübadele, tüm davranışların daha az tatmin edici olan bir durumun daha fazla tatmin edici bir durumla mübadelesine yönelik bir teşebbüs olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir (Rothbard'dan aktaran Büyükbuğa, 2014: 212). Sadece devletin tamamen yok olması, etkinlik talepleriyle ve etiğin insan davranışına getirdiği kısıtlamalarla tutarlıdır. Her ne kadar liberteryen program faydayla tutarlı olsa da kesinlikle faydacı bir etikten türemediğini söylemek gerekir (Barry, 2013: 296; Yaman, 2013: 133).

Rothbard’a göre insan özgün doğası olan özel bir varlık olarak özgürdür. İnsan varlık olarak düşünen, davranan ve amaçlar seçip gerçekleştirmek için araçlar kullanarak rasyonel bir şekilde hareket eder. İnsanların seçimleri her ne kadar subjektif olsa da, varlık olarak objektif özellikleri bireylerin birbirlerine nasıl davranmaları gerektiğini belirlemede büyük rol oynar. İnsanın özgürlüğüne müdahale etmenin, yaşam, bilgi ve refah için gerekli olan şeylere zarar verdiğini belirtir ve hürriyet olmadan insan melekelerini geliştiremez (Barry, 2013: 297).

Rothbard, ne klasik liberaldir ne de devletle birlikte özel mülkiyetin ve sermayenin ortadan kalkmasını savunan bir anarşisttir. Rothbard’ın teorisi sadece saf bir manada özgürlük sisteminin tesis edilmesi gereken altyapıyı inşa etmektir (Taner, 2009: 1). Rothbard, özgürlük teorisinin temel noktası olarak özel mülkiyet haklarının tesisinin önemini belirtir. Her bireyin özgürce davranma alanının ancak bireyin mülkiyet haklarının doğru bir şekilde belirlenmesiyle mümkün olacağını ifade eder (Rothbard, 2009: 1). Adalet ilkeleri mülkiyeti belirler ve meşru mülkiyet, doğal hukuka göre insanların sahip olabileceklerini sınırlayan herhangi bir sosyal kuralı haklı gösterecek hiçbir şarta tabi olmadığı görülür. Rothbard kendi kendinin sahibi olmayı insan olması nedeniyle insanın vücuduna *sahip olma* hakkı olarak tanımladığını

söylemek gerekir (Barry, 2013: 298). Dolayısıyla insanın kendi kişiliği üzerinde sahip olma hakkı ve aynı zamanda kendi emeği üzerinde sahip olma hakkı varsa, emeği üzerinden elde etmiş olduğu şeylerin mülkiyeti de kendisine aittir. İnsanın kendi düşünceleriyle ve emeğiyle üreterek dönüştürmüş olduğu şeyler kendi özel mülkiyetindedir (Rothbard, 2009:53).

Rothbard, bireysel özgürlüğü objektif ahlaki temeller üzerine inşa etmeye çalışarak beşeri özgürlüğün dokunulmazlığını rasyonel doğa hukuk anlayışından ve insan doğasından hareketle temellendiren sübjektif bir etik kavrayıştan ziyade objektif/nesnel bir kavrayış olduğunu belirtir. Tüm hak ve özgürlükleri mülkiyet hakları olarak ifade eden yaklaşımı ve özgürlük teorilerinin esas hareket noktası olan “cebiri” kavramına atfetmiş olduğu mana, kendisini Nozick, Hayek ve Berlin gibi düşünürlerden ayırdığı görülmektedir (Taner, 2009: 55).

Doğal hukuk anlayışı bireysel özgürlükleri temellendirme Rothbard tarafından önemli bir araç olarak görülmüştür. Buna göre;

“İnsan bireysel olarak düşünebilen, hissedebilen ve kıyaslama yapabilen ve harekete geçebilen bir varlık olduğundan, hayatta kalması ve inkişaf edebilmesi için öğrenmede, tercihte bulunmakta ve yeteneklerinin geliştirmekte ayrıca kendi bilgi ve değerlerine göre hareket etmede özgür olmalıdır.”

Bu düşünce insan doğasının vazgeçilmez yönü olarak görülmüş ve bu yöne zor ya da cebiri kullanarak yapılacak olan müdahalelerin insan doğasına karşı gelmek olduğu ifade edilmiştir. İnsanın öğrenmesine yönelik zorla yapılacak müdahaleler aslında insani olmayan bir eylem olması nedeniyle doğal yasaların ihlalinin var olduğu durumu meydana getirecektir (Rothbard'dan aktaran Taner, 2009: 60-61).

Son olarak klasik liberalizmden liberteryenizme doğru düşüncelerinin kaymasını şu şekilde açıkladığını belirtmek gerekir: “*Devletin, seni her yerde takip eden ve küstahça seni koruduğunu söyleyen bir çete olduğunu, bu sebeple vatandaşların yararına çalışan bir kurum olmadığından devletin ortadan kaldırılması gerektiğini*”. Bu düşünceleriyle beraber devleti anti-kapitalist olarak nitelendirdiği ve anarşist kapitalizme doğru düşüncelerdeki geçişi söylemek doğru olacaktır (Powell ve Stringham'dan aktaran Yaman, 2013: 137).

5.SONUÇ

Liberteryen düşünce, özgürlüğün saf biçimde olmasını isteyen bir düşüncedir. Klasik liberalizminden türemiş olduğu düşünülen liberteryenizm aslında klasik liberalizmden birçok noktadan ayrıldığı görülmüştür. Özellikle bireye atfedilen önem noktasında liberteryenizmin klasik liberalizme oranla bireyi daha çok önceleyen, özgürlüğün sağlanmasında devlete olan ilişkin bakış açısı klasik liberallere oranla daha olumsuz olan hatta devletsiz bir toplumu isteyen, toplumdaki bireyler arasındaki ilişkilerin rızaya ve isteğe bağlı sözleşmelerle sağlanmasını savunur. Liberteryen düşüncede sadece anarko-kapitalist (Rothbard ve takipçileri) düşünceyi savunanlar yoktur. Onların yanı sıra gece bekçisi devleti savunan Nozick ve her ne kadar liberteryen olmadığını iddia etse de liberteryenizme büyük katkılar sağlayan Rand'ın görüşleri bulunur. Liberteryen düşüncenin devletsiz toplumu savunan kanadı ele alındığında sınırlı devlet fikri ütopyik bir görüş olarak ele alındığı görülmektedir. Çalışmada liberteryen

olarak değerlendirilen üç düşünürün kendileri ve düşüncelerinin neler olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Barry, Norman P. 2013. “Yeni Liberalizm”. Ss. 265-309 içinde *Liberalizm El Kitabı*, editör C. Uslu. Ankara: Kadim Yayınları.

Brennan, Jason. 2015. *Liberteryenizm: Herkesin Bilmesi Gerekenler*. 1.Baskı. Ankara: Liberte Yayınları.

Feser, Edward. t.y. “Nozick, Robert | Internet Encyclopedia of Philosophy”. Erişim tarihi: 20 Aralık 2020 (<https://iep.utm.edu/nozick/>).

Nozick, Robert. 2006. *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. Şişli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Rothbard, Murray N. 2009. *Özgürlüğün Etiği*. Ankara: Liberte Yayınları.

Taner, Ahmet. 2009. “Liberteryen Gelenekte Murray N. Rothbard ve Siyaset Felsefesi”. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Taner, Ahmet. 2013. “Çağdaş Liberalizmde Yeni Yol Ayrımı: Anarko Kapitalist Liberalizme Karşı Minimal Devletçi Liberalizm”. *Liberal Düşünce Dergisi* (69-70):227-43.

Taner, Ahmet, ve Atilla Yayla. 2018. “Liberteryen Teoride Özgürlüğün ve Siyasetin Sınırları”. *Liberal Düşünce Dergisi* 23(91-92):7-52.

Tok, Nafiz, ve Ahmet Vedat Koçak. 2013. “Anarşizm”. içinde *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeojiler*, editör B. Şahin ve Ö. Çaha. Ankara: Orion Yayınevi.

Uslu, Cennet. 2007. “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri: Doğal Hukuk ve Doğal Haklar”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yaman, Seval. 2013. “Liberteryen Teoride Birey, Toplum ve Devlet”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.